

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
АСПРАНТУРА**

Затверджено
вченою радою
Запорізького національного університету
протокол № __ від _____ 20__ р.
Голова вченої ради, ректор
_____ М. О. Фролов

ЯКІСНІ МЕТОДИ СОЦІАЛЬНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
кваліфікація: доктор філософії

Укладач:

Ратушна Т.О., доцент кафедри соціології, кандидат соціологічних наук

Погоджено:

проректор з наукової роботи

Г. М. Васильчук

проректор з науково-педагогічної роботи

Ю. О. Каганов

зав. відділу аспірантури і докторантури

О. П. Єфіменкова

Запоріжжя 2021

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
		Денна, вечірня, заочна форми навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 05 – Соціальні та поведінкові науки	вибіркова
		Цикл професійної підготовки
Змістових модулів – 4	Спеціальність 054 – соціологія	Рік підготовки:
Загальна кількість годин – 120		2-й
		Лекції 16 год.
		Практичні 16 год.
Освітньо-наукова програма соціологія		Самостійна робота 88 год.
Рівень вищої освіти: третій (доктор філософії)		Вид підсумкового контролю: залік

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою викладання навчальної дисципліни є ознайомлення здобувачів із особливостями застосування якісних методів у соціальному прогнозуванні.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни є:

- ознайомлення здобувачів із методами соціального прогнозування та сферами їх застосування;
- ознайомлення зі специфікою якісного підходу і якісних методів прогнозування;
- оволодіння здобувачами навичками вибору якісних методів соціального прогнозування для реалізації конкретних дослідницьких завдань;
- оволодіння навичками використання якісних методів соціального прогнозування в дослідницькій діяльності;
- оволодіння навичками аналізу та презентації результатів дослідження з застосуванням якісних методів соціального прогнозування.

Згідно з вимогами освітньо-наукової програми аспіранти повинні

досягти таких програмних **компетентностей** і **програмних результатів навчання**:

Програмні компетентності	
ЗК1	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу нових та комплексних ідей
ЗК3	Здатність до формування системного наукового світогляду та загального культурного кругозору
ЗК 5	Здатність діяти на основі морально-етичних норм і стандартів професійної поведінки науковців і викладачів, дотримуватися принципів академічної доброчесності
ЗК 8	Здатність до започаткування, планування та проведення наукових досліджень на відповідному рівні, із забезпеченням якості виконуваних робіт, дотримання правил безпеки та бережливого ставлення до навколишнього середовища
ЗК 10	Здатність до розроблення, реалізації та управління освітніми й науковими проектами на національному та міжнародному рівнях
СК1	Знання та розуміння предметної області та змісту професійної діяльності соціолога
СК 4	Здатність до оволодіння методологією та методами наукових досліджень у галузі соціології
СК5	Здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у соціології та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з соціології та суміжних галузей
СК6	Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми дослідницького характеру в сфері соціології, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних досліджень
СК 7	Здатність розробляти та оцінювати соціальні проекти і програми
Програмні результати навчання	
ПРН1	Демонструвати системний науковий світогляд та загальний культурний кругозір; володіти техніками і технологіями критичного мислення
ПРН 7	Оволодіти сучасними знаннями та застосовувати їх у практичній діяльності; здійснювати абстрактний аналіз, оцінку і синтез нових та комплексних ідей; демонструвати відданість їх розвитку у передових контекстах професійної та наукової діяльності
ПРН 8	Започаткувати, планувати, проводити та коригувати послідовний процес ґрунтового наукового дослідження, що дає можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання; відповідати за якість проведених досліджень та достовірність їх результатів
ПРН 21	Знання методологічних підходів і методів у проведенні соціологічних досліджень, вміння використовувати їх для розробки і проведення конкретного дослідження
ПРН 23	Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми дослідницького

	характеру в сфері соціології, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних досліджень
ПРН 24	Знання та вміння використовувати на практиці технології проектування соціальних процесів

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Основні методи соціального прогнозування та специфіка якісного підходу

Тема 1. Основні методи соціального прогнозування. Прогнозування як діяльність та соціальна технологія. Сутність соціального прогнозування. Класифікація методів прогнозування. Специфіка якісних методів соціального прогнозування.

Тема 2. Якісний підхід в соціальному прогнозуванні. Кількісна і якісна стратегія дослідження. Теоретична та методологічна основа якісних методів в соціальному прогнозуванні. Силі і слабкі сторони якісних методів. Питання суб'єктивності якісних методів прогнозування та визначення ступеня формалізації.

Змістовий модуль 2. Експертні методи в соціальному прогнозуванні

Тема 3. Експерти та критерії їх відбору. Поняття «експерт». Критерії «експертності». Вимоги до експертів. Критерії відбору експертів. Основні методи відбору експертів. Суб'єктивні методи відбору (самооцінювання, взаємна оцінка, голосування). Об'єктивні методи відбору (аналіз документної інформації, тестування, експериментальний метод).

Тема 4. Правила і особливості реалізації експертизи в соціальному прогнозуванні. Структурні елементи управлінської експертизи. Процедури відбору експертів та роботи з ними. Проблема регламенту та правил експертизи. Індивідуальні очні та заочні методи експертних оцінок. Колективні очні та заочні методи.

Змістовий модуль 3. Евристичні методи в соціальному прогнозуванні

Тема 5. Колективні евристичні методи в соціальному прогнозуванні. Специфіка колективних експертних евристичних методів соціального прогнозування. Сутність та приклади використання методів (мозковий штурм та його модифікації, гірлянда асоціацій, метод номінальних груп, метод синектики тощо).

Тема 6. Системно-структурні евристичні методи в соціальному прогнозуванні. Специфіка системно-структурних евристичних експертних методах соціального прогнозування. Виникнення та розвиток морфологічного підходу. Сутність морфологічного підходу та його напрями. Предметне поле, особливості застосування сценарного підходу. Історія становлення сценарного прогнозу. Специфіка методики та алгоритмів використання методу сценаріїв.

Змістовий модуль 4. Вибір і застосування якісних методів соціального прогнозування в дослідницькій діяльності

Тема 7. Проблема вибору якісних методів прогнозування для реалізації конкретного дослідницького проекту. Проблема вибору методу прогнозування. Умови вибору якісних методів соціального прогнозування. Послідовний відбір методів на основі можливостей прогнозування. Методика Дж. Армстронга та К. Грина, «дерево вибору» та «дерево методів». Сильні та слабкі сторони послідовного відбору методів прогнозування. Верифікація методів.

Тема 8. Використання систем методів FAROUT та FORESIGHT, для узгодження різних методів прогнозування. Система FAROUT як методологія комплексування стратегічного прогнозування. FORESIGHT як соціальна технологія формування майбутнього. Можливості та обмеження FORESIGHT-технології в стратегічному прогнозуванні. Особливості застосування FORESIGHT досліджень в стратегічному прогнозуванні.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви тематичних розділів і тем	Кількість годин			
	усього	у тому числі		
		л.	практ	сам. роб.
1	2	3	4	5
Змістовий модуль 1. Основні методи соціального прогнозування та специфіка якісного підходу				
Основні методи соціального прогнозування	15	2	2	11
Якісний підхід в соціальному прогнозуванні	15	2	2	11
Разом за змістовним модулем	30	4	4	22
Змістовий модуль 2. Експертні методи в соціальному прогнозуванні				
Експерти та критерії їх відбору	15	2	2	11
Правила і особливості реалізації експертизи в соціальному прогнозуванні	15	2	2	11
Разом за змістовним модулем	30	4	4	22
Змістовий модуль 3. Евристичні методи в соціальному прогнозуванні				
Колективні евристичні методи в соціальному	15	2	2	11

прогнозуванні				
Системно-структурні евристичні методи в соціальному прогнозуванні	15	2	2	11
Разом за змістовним модулем	30	4	4	22
Змістовий модуль 4. Вибір і застосування якісних методів соціального прогнозування в дослідницькій діяльності				
Проблема вибору якісних методів прогнозування для реалізації конкретного дослідницького проекту	15	2	2	11
Використання систем методів FAROUT та FORESIGHT, для узгодження різних методів прогнозування	15	2	2	11
Разом за змістовним модулем	30	4	4	22
Усього годин	120	16	16	88

5. ТЕМИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

№ теми	Назва теми	Кіл-ть годин
Змістовий модуль 1. Основні методи соціального прогнозування та специфіка якісного підходу		
1	Основні методи соціального прогнозування	2
2	Якісний підхід в соціальному прогнозуванні	2
	Разом за змістовим модулем 1	4
Змістовий модуль 2. Експертні методи в соціальному прогнозуванні		
3	Експерти та критерії їх відбору	2
4	Правила і особливості реалізації експертизи в соціальному прогнозуванні	2
	Разом за змістовим модулем 2	4
Змістовий модуль 3. Евристичні методи в соціальному прогнозуванні		
5	Колективні евристичні методи в соціальному прогнозуванні	2
6	Системно-структурні евристичні методи в соціальному прогнозуванні	2
	Разом за змістовим модулем 3	4
Змістовий модуль 4. Вибір і застосування якісних методів соціального прогнозування в дослідницькій діяльності		
7	Проблема вибору якісних методів прогнозування для реалізації конкретного дослідницького проекту	2
8	Використання систем методів FAROUT та FORESIGHT, для узгодження різних методів прогнозування	2
	Разом за змістовим модулем 4	4
Усього годин		16

6. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ теми	Назва теми	Кіл-ть годин
Змістовий модуль 1. Основні методи соціального прогнозування та специфіка якісного підходу		
1	Основні методи соціального прогнозування	2
2	Якісний підхід в соціальному прогнозуванні	2
	Разом за змістовим модулем 1	4
Змістовий модуль 2. Експертні методи в соціальному прогнозуванні		
3	Експерти та критерії їх відбору	2
4	Правила і особливості реалізації експертизи в соціальному прогнозуванні	2
	Разом за змістовим модулем 2	4
Змістовий модуль 3. Евристичні методи в соціальному прогнозуванні		
5	Колективні евристичні методи в соціальному прогнозуванні	2
6	Системно-структурні евристичні методи в соціальному прогнозуванні	2
	Разом за змістовим модулем 3	4
Змістовий модуль 4. Вибір і застосування якісних методів соціального прогнозування в дослідницькій діяльності		
7	Проблема вибору якісних методів прогнозування для реалізації конкретного дослідницького проєкту	2
8	Використання систем методів FAROUT та FORESIGHT, для узгодження різних методів прогнозування	2
	Разом за змістовим модулем 4	4
Усього годин		16

7. САМОСТІЙНА РОБОТА

№ теми	Назва теми	Кіл-ть годин
Змістовий модуль 1. Основні методи соціального прогнозування та специфіка якісного підходу		
1	Основні методи соціального прогнозування	11
2	Якісний підхід в соціальному прогнозуванні	11
	Разом за змістовим модулем 1	22
Змістовий модуль 2. Експертні методи в соціальному прогнозуванні		
3	Експерти та критерії їх відбору	11
4	Правила і особливості реалізації експертизи в соціальному прогнозуванні	11
	Разом за змістовим модулем 2	22
Змістовий модуль 3. Евристичні методи в соціальному прогнозуванні		
5	Колективні евристичні методи в соціальному прогнозуванні	11
6	Системно-структурні евристичні методи в соціальному прогнозуванні	11

	Разом за змістовим модулем 3	22
Змістовий модуль 4. Вибір і застосування якісних методів соціального прогнозування в дослідницькій діяльності		
7	Проблема вибору якісних методів прогнозування для реалізації конкретного дослідницького проекту	11
8	Використання систем методів FAROUT та FORESIGHT, для узгодження різних методів прогнозування	11
	Разом за змістовим модулем 4	22
Усього годин		88

8. ВИДИ КОНТРОЛЮ І СИСТЕМА НАКОПИЧЕННЯ БАЛІВ

№	Вид контролю	Кіл-ть балів
ПОТОЧНИЙ		
1	<i>Обговорення теми:</i> Особливості соціального прогнозування як соціальної технології	5
	<i>Творча робота/практична робота:</i> Порівняльна таблиця сфер застосування, переваг та недоліків якісних методів соціального прогнозування	5
	<i>Тест № 1.</i> Якісний підхід в соціальному прогнозуванні	5
2	<i>Обговорення теми:</i> Зміст і роль експертизи в соціальному прогнозуванні	5
	<i>Творча робота/практична робота:</i> Складання матриці відбору експертів для здійснення конкретного дослідницького проекту	5
	<i>Тест № 2.</i> Вимоги до експертів та методи їх відбору	5
3	<i>Обговорення теми:</i> Переваги та недоліки евристичних методів в соціальному прогнозуванні	5
	<i>Творча робота/практична робота:</i> Ділова гра «мозковий штурм»	5
	<i>Тест № 3.</i> Системно-структурні евристичні методи в соціальному прогнозуванні	5
4	<i>Обговорення теми:</i> Критерії вибору методів для здійснення конкретного дослідницького проекту	5
	<i>Творча робота/практична робота:</i> Застосування FORESIGHT-технології у розробці власного дослідницького проекту	5
	<i>Тест № 4.</i> Проблеми вибору та узгодження методів соціального прогнозування	5
	<i>Разом:</i>	60
ПІДСУМКОВИЙ		
	Підсумковий тест у системі Moodle: https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=13763	20
	Захист індивідуального дослідницького завдання (аналітичного дослідження).	20
	<i>Разом:</i>	40
	<i>Усього</i>	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

<i>За шкалою ECTS</i>	<i>За шкалою університету</i>	<i>За національною шкалою</i>
A	90 – 100 (відмінно)	55 (відмінно)
B	85 – 89 (дуже добре)	4 (добре)
C	75 – 84 (добре)	
D	70 – 74 (задовільно)	3 (задовільно)
E	60 – 69 (достатньо)	
FX	35 – 59 (незадовільно – з можливістю повторного складання)	2 (незадовільно)
F	1 – 34 (незадовільно – з обов'язковим повторним курсом)	

9. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

Основна

1. Стратегічне прогнозування політичних ситуацій та процесів: монографія [Воловик В.І., Лепський М.А., Гугнін Е.А. та ін.]; за заг. ред. М.А. Лепського. Запоріжжя : ЗНУ, 2012. 428 с.

2. Основи стратегічного прогнозування політичних ситуацій та процесів: навчальний посібник [Воловик В.І., Лепський М.А., Гугнін Е.А. та ін.]; за заг. ред. М.А. Лепського. Запоріжжя : ЗНУ, 2012. 468 с.

3. Лепський М. А. Якісні методи соціального прогнозування: методологія, методика, практика: підручник. Запоріжжя : КСК-Альянс, 2016. 440 с.

4. Сурмин Ю.П. Туленков Н.В. Теория социальных технологий: учеб. пособие. Киев : МАУП, 2004. 608 с.

5. Подшивалкина В.И. Социальные технологии: проблемы методологии и практики. Кишинев : Центральная типография, 1997. 352 с.

6. Плотинский Ю.М. Теоретические и эмпирические модели социальных процессов. Москва : Издательская корпорация “Логос”, 1998. 280 с.

7. Сурмин Ю.П., Туленков Н.В. Методология и методы социальных

исследований. Киев : МАУП. 2000. 304 с.

8. Мир нашего завтра: Антология современной классической прогностики. Москва : Эксмо, 2003. 512 с.

9. Матвиенко В.Я. Прогностика. Київ : Українські пропілеї, 2000. 520 с.

10. Бестужев-Лада И.В., Наместникова Г.А. Социальное прогнозирование. Москва : Педагогическое общество России, 2002. 348 с.

11. Боришполец К.А. Методы политических исследований. Москва : Аспект Пресс, 2005. 221с.

12. Горбатенко В.П. Політичне прогнозування: теорія, методологія, практика. Київ : Генеза, 2006. 400 с.

13. Планування та прогнозування в умовах ринку.: Навч. посібник / під ред.. д.ф.н., проф. Воронкової В.Г. Київ : ВД «Професіонал», 2006. 608 с.

Додаткова

1. Бестужев-Лада И.В. Впереди XXI век: перспективы, прогнозы, футурологи. Антология современной классической прогностики 1952-1999. Москва : Academia, 2000. 854 с.

2. Белл Даниел. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования: Пер. с англ. Москва : Академия, 1999. 920 с.

3. Бешелев С.Д., Гурвич Ф.Г. Экспертные оценки. Москва : Наука, 1973. 361 с.

4. Буздалин А.В. Верификация прогнозов. Случай многоточечных экспертных оценок. Формирование новой парадигмы обществоведения. Москва : Международный Фонд Кондратьева Н.Д., 1996. 611 с.

5. Веймер Д.Л., Вайнінг Е.Р. Аналіз політики: концепції і практика. Київ : Вид-во С.Павличко «Основи», 2000. 654 с.

6. Гвишиани Д.М. Процессы глобального развития: моделирование и анализ. Москва: Наука, 1984. 293 с.

7. Гордон Т. Дж. Новые подходы к методу Дельфи. Москва : Прогресс, 1972. 226 с.

8. Лисичкин В.А. Теория и практика прогностики. Методологические аспекты. Москва : Наука, 1972. 342 с.

9. Литвак Б. Г. Пути повышения качества прогнозов. Москва : Патент, 1990. 461 с.

Інформаційні ресурси.

1. Соціальне прогнозування. URL : <http://socforecast.org.ua/> (дата звернення: 14.09.2021).
2. Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського. URL : <http://www.nbuv.gov.ua> (дата звернення: 14.09.2021).
3. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України. URL: <http://www.ipiend.gov.ua> (дата звернення: 14.09.2021).
4. Інститут світової економіки і міжнародних відносин. URL : <http://www.iweir.org.ua/> (дата звернення: 14.09.2021).
5. Інститут регіональних досліджень. URL : <http://www.irr.lviv.ua/> (дата звернення: 14.09.2021).
6. Інститут економічного прогнозування. URL : <http://www.iep.i-c.com.ua/> (дата звернення: 14.09.2021).
7. Національний інститут стратегічних досліджень. URL : <http://www.niss.gov.ua> (дата звернення: 14.09.2021).
8. Інститут глобальних стратегій. URL : <http://igls.com.ua> (дата звернення: 14.09.2021).
9. Український незалежний центр політичних досліджень. URL : <http://www.ucipr.kiev.ua> (дата звернення: 14.09.2021).
10. Міжнародний центр перспективних досліджень. URL : <http://www.icps.kiev.ua> (дата звернення: 14.09.2021).